

Kultura - Lukáš Příbyl oživuje obraz židovských transportů

[2008-10-08] Autor: Vilém Faltýnek

Filmový dokumentarista Lukáš Příbyl dokončuje unikátní cyklus čtyř devadesátiminutových filmů Zapomenuté transporty. V prvních třech filmech líčí osudy židů deportovaných z Čech a Moravy do koncentračních táborů a ghett v pobaltí. Třetí, estonský dokument se prezentoval v Karlových Varech na letošním mezinárodním filmovém festivalu, kde ho viděl také kolega Vilém Faltýnek. Teď nabídneme setkání s tvůrcem tohoto ojedinělého projektu Lukášem Příbylem.

Lukáš Příbyl, foto: www.kviff.com

Na rozdíl od Osvětimi, Treblinky, Dachau či Terezína, které zná podle názvu každý, o těchto koncentračních táborech se příliš nemluví. Riga, Salaspils, Kaiserwald, Malý Trostinec, Jagala, Ereda, Zamošč, Sawin... Stovky tisíc lidí tu trpěly způsobem neméně krutým. Příbylovy filmy jsou bez použití současných záběrů a komentáře složený z velmi osobních vzpomínek pamětníků. Každý zmíněný detail je pečlivě dokumentován pomocí unikátních, z naprosté většiny nikdy nezveřejněných autentických fotografií a filmových fragmentů. Nakolik jsou doplňovány záběry pouze přibližnými nebo ilustrativními, ptám se Lukáše Příbyla?

Tábor Kaiserwald, autor: archiv Lukáše Příbyla, www.2media.cz

je vlastně celý cyklus dokumentů založen, že cokoliv je tam zmíněno nebo o komkoliv se tam mluví, tak je tam i fotografie nebo filmový záběr. A já myslím, že to z toho filmu bylo i patrné nebo z fotografií těch žen, že ty fotografie jsem osobně posbíral. Jezdil jsem po Německu a mluvil jsem s rodinami bývalých esesáků, hrabal jsem se v garážích, část věcí jsem našel v Estonsku různě po lidech. Dohledal jsem všechny strážné a všechny lidi, s kterými ta tehdy děvčata pracovala, a od nich jsou ty fotografie."

Ale nakonec tam jako živé mluvčí máte jenom oběti, ty vězňené.

"To je pravda. Já jsem mluvil i s několika estonskými strážnými, ale to byli vlastně jen ti, kteří seděli v boudách a hlídali. Esesmannům bylo už tenkrát víc než čtyřicet, takže nikdo z nich dnes nežije. A taky když jsme zkoušeli postavit výpověď esesáka proti výpovědi svědka, tak se mi zdálo, že jim dodávám stejnou váhu, což bych si nepřál."

Tábor Salaspils, autor: archiv Lukáše Příbyla, www.2media.cz

Ještě k těm obrazovým dokumentům, pokud jsou tam osoby, pak je autenticita jasná. Ale pak jsou tam i záběry vlaku, lodí, kolejí.

"Samozřejmě vlaky jsou z německého Bundesarchivu z té doby. Jestli jely přesně po estonské koleji, to nevím. Ale záběry lodí jsou autentické, přímo z tallinského přístavu. Pak vlaky na konci jsou taky autentické, to jsou švédské vlaky, které odvážely propuštěné vězně. Jak jste tam viděl trajekt z Malmö, tak to je na den přesně archivní materiál."

"Všechny jsou autentické, všechny se vážou k té době. Na tom

Foto: www.2media.cz

Kolik času a práce za tím celým je?

"Za celým cyklem je více než osm let prakticky každodenní práce. Dohledávat tyhle materiály není snadné. Třeba tam vidíte fotografie toho potápěče. Já vím, že se jmenoval Rieman, já jsem našel jeho rodinu a proto mám tu fotografii. Nejdřív ale musíte do archivu a zjistit, kdy se ten přístav čistil, kdy tam byl nasazen jaký potápěč a pak dohledávat. Tak já píšu stovky dopisů všem lidem toho jména nebo vezmu telefonní seznam a zavolám všem toho jména, až najdu toho pravého. Zrovna tak najít svědky. V tomhle případě to bylo trošku jednodušší, protože ty ženy o sobě alespoň částečně věděly. Ale v ostatních dílech seriálu, tam se ti lidé navzájem neznali, nebo pokud se znali, tak pouze v lágru, a už ne po válce. Takže tam jsem je dohledával po celém světě. natáčeli jsme ve dvaceti zemích světa."

Kolik dílů ten seriál má? Je už kompletně hotový?

Foto: www.2media.cz

"Jsou čtyři... Vlastně slovo díl není přesné, on je to volný cyklus, protože každý ten díl je samostatný a může být promítán zvlášť. Jenom pokud jsou promítány za sebou, tak věřím, že je tam jistá nadstruktura: mě zajímají neznámé modely přežívání. O Terezínu a Osvětimi dneska už slyšel každý, ale že existovala místa jako tábory v Estonsku, nebo tenhle skupinový model přežívání (dívký držely při sobě, podporovaly se duševně i materiálně, pozn red.), o tom se moc neví. Takže každý díl je zaostřen na jiný druh přežívání a na jinou lokalitu, kam byli ti čeští a moravští Židé deportováni."

Mohl byste to shrnout?

Rižské ghetto, autor: archiv Lukáše Příbyla, www.2media.cz

"První díl se věnoval deportacím do Lotyšska, tam mě zajímal kontrast mezi vyhlazovacím táborem, který byl jen pár kilometrů od Rižského ghetta a jak se ti lidé v naprosto extrémních podmínkách snažili zachovávat si jakoby normální život. Děti chodily do školy pod šibenicí, na které visel souseď, ale do té školy šly. Druhý díl se věnoval Bělorusku, kde jediný způsob jak přežít, až na naprosté výjimky - z několika tisíc českých židů, kteří tam byli odvezeni, přežilo 22 - bylo utéct a bojovat s partyzány. Ale to znamenalo najít tu správnou partyzánskou jednotku, která nezabíjela Židy, přijít se zbraní, protože beze zbraně vám dali lopatu a řekli, ať si vykopete hrob. Lidského materiálu bylo spousta, ale zbraní málo. Třetí je právě o tom Estonsku a čtvrtý se věnuje deportacím do Polska, do oblasti Lublinu, kde mě hlavně zajímá přežívání v těch malých táborech, které byly kolem vyhlazovacích center a sloužily vlastně jako rezervoár pracovní síly a zároveň jako rezervoár, když vraždící kvóta nebyla naplněna. Pak vybírali lidi z těchto malých táborů a zabíjeli je v nedalekém Sobiboru nebo jinde. A tam jediným způsobem přežití bylo utéct a byly to individuální útky, ti uprchlíci neustále měnili identitu, jméno a byli pořád na útěku."

Závěrečný film ze čtyřdílného cyklu věnovaný východnímu Polsku Lukáš Příbyl právě dokončuje.